

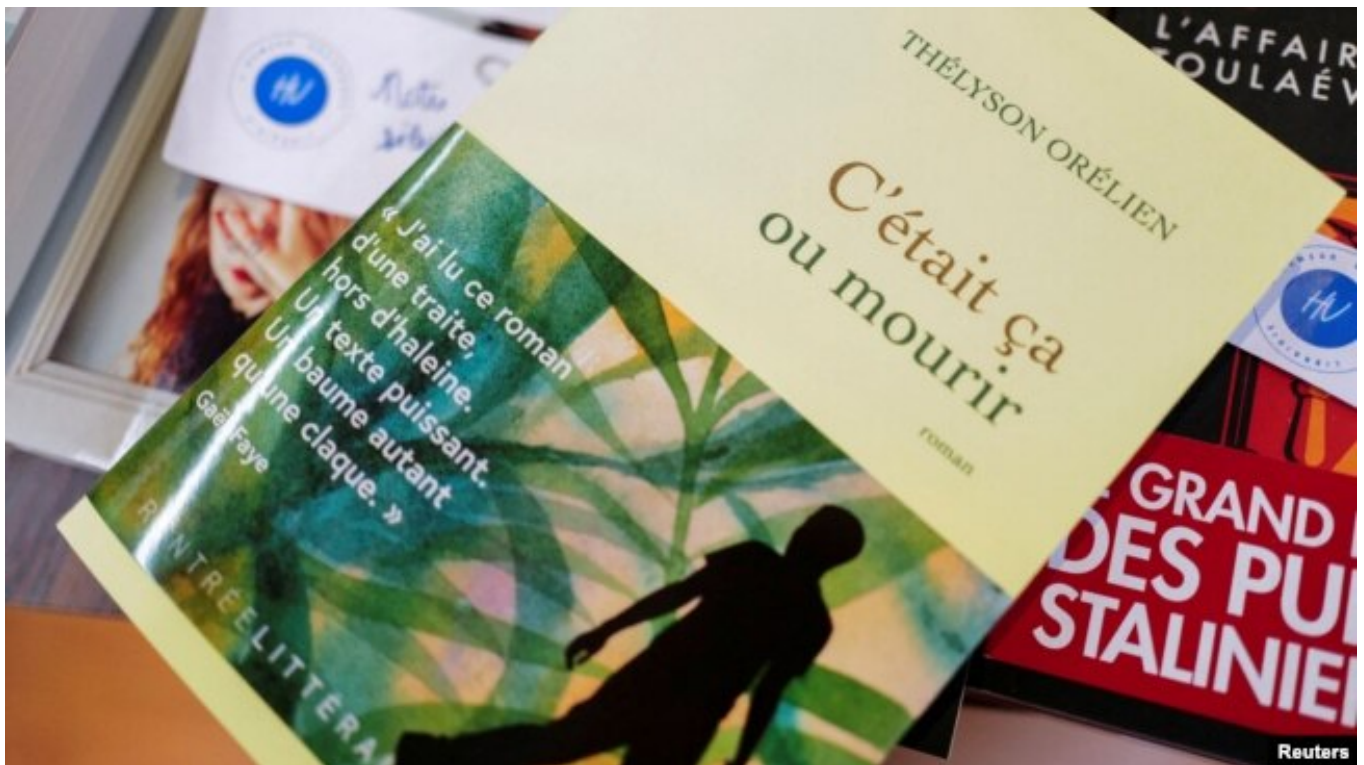
[View the original article](#)

فرهنگ و هنر جهان

هوش مصنوعی؛ آیا ادبیات به دست ماشین‌ها می‌افتد؟

راديو فردا

۱۴۰۵/مهر/۰۶

تصویری از جلد کتاب «یا این بود، یا مردن» که جنجال‌برانگیز شده است

استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی از سوی مترجمان ادبی و حتی نویسندگان برای انتشار کتاب، به سطوحی بی‌سابقه و جنجالی رسیده است. در کانادا یک نویسنده فرانسوی‌زبان متهم شده که بخش عمده‌ای از کتاب خود را با هوش مصنوعی نوشته و در ایران نیز انتشار ترجمه برخی آثار ادبی با هوش مصنوعی اعتبار این ترجمه‌ها را زیر سؤال برده است.

تلیسون اورلین، نویسنده کانادایی-هائیتیایی که در مدت کوتاهی با رمان جدیدش با عنوان «یا این بود، یا مردن» به یکی از پدیده‌های فصل ادبی جدید فرانسه تبدیل شد، اکنون متهم شده که به‌طور گسترده برای نوشتن این رمان از هوش مصنوعی استفاده کرده است.

رمان، داستان یک استاد تاریخ و جغرافیای اهل هائیتی را روایت می‌کند که پس از گرفتار شدن محله‌اش در خشونت گروه‌های تبهکار، ناچار می‌شود کشورش را ترک کند. او سفری دشوار را از میان ۱۲ کشور آغاز می‌کند تا سرانجام به کانادا می‌رسد؛ کشوری که به تعبیر خود نویسنده، به او «حق نفس کشیدن بدون ترس» را می‌دهد.

نویسنده اتهام علیه خود را رد کرده و ناشر کانادایی رمان نیز می‌گوید در شرایط فعلی هنوز نمی‌تواند ادعاهای مطرح‌شده را تأیید یا رد کرد.

«یا این بود، یا مردن» نخستین رمان این نویسنده است که اوایل بهار از سوی انتشارات بورئال در کبک کانادا منتشر شد و اواخر تابستان امسال از سوی انتشارات گراسه به بازار کتاب فرانسه آمد و در ابتدا موجی از تحسین و ستایش را برانگیخت.

انتشارات گراسه اعلام کرد که طی ۱۵ روز نزدیک به ۱۶ هزار نسخه از این رمان در فرانسه فروخته شد. رمان، جایزه کتابفروشی زنجیره‌ای فنک را نیز دریافت کرد و توانست به فهرست اولیه نامزدهای جایزه گنکور که معتبرترین جایزه در دنیای ادبی فرانسوی زبان است، راه یابد.

همچنین قرار بود این رمان در بیش از ۲۰ کشور، از جمله ایالات متحده و کره جنوبی، منتشر شود.

اهمیت کتاب فقط به موفقیت تجاری آن محدود نبود. منتقدان از زبان آن نیز استقبال کرده بودند؛ روزنامه فیگارو از «لذت» ناشی از خواندن آن سخن گفته بود و خود نویسنده نیز درباره شیوه نگارش رمان گفته بود: «من این رمان را با سرم نوشتم، بلکه با دل و قلم نوشتم.»

این نویسنده ۳۸ ساله خودش در سال ۲۰۱۰ هائیتی را ترک کرد و به کانادا رفت و اکنون همراه خانواده‌اش در اتاوا زندگی می‌کند. او پیش از انتشار نخستین رمانش عمدتاً در حوزه شعر فعالیت داشت و در آثارش، تجربه مهاجرت و تبعید نقش مهمی دارد. با این حال، او تأکید کرده بود که «یا این بود، یا مردن» صرفاً کتابی درباره مهاجرت نیست، بلکه درباره کرامت انسانی فردی است که همه‌چیز خود را از دست داده اما امیدش را از دست نمی‌دهد.

تلیسان اورلین اتهام استفاده از هوش مصنوعی برای نوشتن کتاب خود را رد کرده است

اما زمان چندانی طول نکشید که این رمان درگیر یک جنجال نسبتاً بی‌سابقه شد. این جنجال از زمانی شروع شد که یک حساب کاربری ناشناس در شبکه اجتماعی ایکس ادعا کرد

رمان «تقریباً به طور کامل» توسط هوش مصنوعی نوشته شده است. این حساب برای بررسی بخش‌هایی از کتاب از نرم‌افزار تشخیص هوش مصنوعی پانگرام استفاده کرده بود.

این پست به سرعت فراگیر شد، بیش از هزار بار بازنشر شد و بیش از سه میلیون کاربر آن را خواندند. این اتهام درست در روزی مطرح شد که اورلین جایزه رمان فنک را دریافت کرد.

با این حال، آزمایش‌های انجام‌شده دیگر از جمله از سوی خبرگزاری فرانسه با ابزارهای مختلف، نتایج مختلفی نشان دادند. ارزیابی‌ها نشان دادند که بخش‌هایی از متن «به احتمال بسیار زیاد توسط یک انسان نوشته شده‌اند»، اما این احتمال هم به وجود آمد که حتی ممکن است ۱۰۰ درصد متن توسط هوش مصنوعی نوشته شده باشد.

همزمان، اتهام‌های دیگری نیز علیه این نویسنده مطرح شد. روزنامه کبکی «لا پرس» اعلام کرد یکی از نوشته‌های اورلین در سال ۲۰۱۳ «تقریباً به طور کامل» ترجمه‌ای با تغییرات جزئی از مقاله‌ای بوده که چند

روز قبل‌تر در یک روزنامه فیلیپینی منتشر شده بود؛ بنابراین جنجال از بحث دربارهٔ استفاده احتمالی از هوش مصنوعی فراتر رفت و اتهام سرقت ادبی را نیز دربر گرفت.

خارج شدن رمان از فهرست نامزدهای گنکور

اتهام‌ها علیه اورلین واکنش‌هایی در فرانسه و کانادا به دنبال داشت. در کبک، انتشارات بورئال در ابتدا اعلام کرد که اعتماد تیمش به کار تلیسون اورلین «کامل» باقی می‌ماند، اما همزمان گفت ادعاهای مطرح‌شده را «نادیده نمی‌گیرد».

در مونترال، کتاب همچنان در قفسه‌های کتاب‌فروشی‌ها قرار دارد اما خوانندگان نسبت به خرید آن احتیاط می‌کنند.

یک خریدار کتاب در مونترال به خبرگزاری فرانسه گفت: «چیزی که بیش از همه از آن متأسفم، از دست رفتن احتمالی اعتماد خواننده نسبت به نویسنده و همچنین نسبت به کتاب است. رابطه خواننده با کتاب یا نویسنده، اغلب رابطه‌ای دوطرفه است؛ بنابراین اگر کسی که در کتاب با ما سخن می‌گوید، همان کسی نباشد که کتاب را نوشته است، قطعاً نوعی نقض قرارداد در این میان به وجود می‌آید و این موضوع آشفته‌کننده است.»

یک شهروند دیگر کانادایی نیز گفت که سفارش خرید کتاب را لغو کرده است: «وقتی این هفته با من تماس گرفتند تا به من خبر بدهند که کتاب رسیده است، به کتاب‌فروش گفتم که باید دربارهٔ خریدن یا نخریدن این کتاب فکر کنم؛ بنابراین در طول هفته به آن فکر کردم و در نهایت آمدم به کتاب‌فروشی اطلاع بدهم که قرار نیست کتاب را بخرم.»

بیشتر در این باره:

آیا هوش مصنوعی آثار نویسنده برنده نوبل را می‌نویسد؟

در فرانسه، مهم‌ترین پیامد فوری، خروج رمان از رقابت جایزه گنکور بود. آکادمی گنکور دلیل این تصمیم را نه فقط اتهام‌های مربوط به سرقت ادبی، بلکه نتایج «همگرایی» چندین تحلیل از سوی پژوهشگران و روزنامه‌نگاران قابل اعتماد عنوان کرد که به گفته آکادمی نشان می‌دهند کتاب «به احتمال بسیار زیاد محصول هوش مصنوعی» است.

این آکادمی افزود هدفش ارسال «پیامی روشن» دربارهٔ عدم تأیید متن‌های تولیدشده با کمک هوش مصنوعی است.

اریک امانوئل اشمیت، نویسنده معروف و عضو آکادمی گنکور، به رسانه‌ها گفت که او به یک اصل اخلاقی معتقد است و آن این است که بیشتر به حرف یک انسان اعتماد کند تا حرف یک ماشین: «وقتی تلیسون اورلین این موضوع را انکار می‌کرد، من به او اعتماد کردم و حرفش را باور کردم. اما وقتی ناگهان تمام آن مقاله‌ها را دیدم که سرقت‌های ادبی او در نوشته‌های قبلی‌اش را نشان می‌دادند، واقعاً متزلزل شدم. این مسئله تصویر او به عنوان نویسنده را تا حدی خدشه‌دار کرد؛ چون دیدیم که بعضی از مقاله‌های مطبوعاتی او، به متون مهم و شناخته‌شده بسیار بسیار نزدیک بودند. از طرف دیگر، واقعاً نمی‌خواستم وارد این موج حمله و هجوم جمعی هم بشوم. نمی‌خواستم در این ماجرا شرکت کنم. خیلی آسان است که ناگهان همه علیه یک نفر بسیج شوند.»

با این حال، فیلیپ کلودل، رئیس آکادمی گنکور، پیش از تصمیم نهایی گفته بود که در برابر چنین اتهامی باید «بسیار محتاط» بود و پرسش‌هایی دربارهٔ هویت حساب ناشناس، انگیزه آن و قابلیت اعتماد ابزارهای تشخیص هوش مصنوعی وجود دارد.

آیندهٔ ادبیات با هوش مصنوعی

ماجرای پیش آمده برای رمان «یا این بود، یا مرگ» نخستین جنجال مرتبط با هوش مصنوعی در جهان ادبیات نبوده و احتمالاً آخرین مورد نیز نخواهد بود.

الکساندر گفن، مدیر پژوهش در مرکز ملی پژوهش‌های علمی فرانسه و یکی از نویسندگان کتاب «تاریخ فرهنگی هوش مصنوعی» که به‌تازگی منتشر شده است، هشدار داده است: «این ماجرا در فرانسه بی‌سابقه است، اما قطعاً آخرین مورد نخواهد بود.»

در این شرایط، برخی از کارشناسان از استفاده ادبی از هوش مصنوعی دفاع می‌کنند و معتقدند این فناوری را باید همچون یک ابزار دید.

فردریک مارتن، مدیرعامل انتشارات روبر لافون، گفته که هوش مصنوعی می‌تواند به یک خالق در آفرینش کمک کند، اما در نهایت «اگر نویسنده خوبی پشت اثر نباشد، متن خوبی وجود نخواهد داشت».

انتشارات روبر لافون در اوایل سال ۲۰۲۷ با انتشار رمانی از سباستین بایی که با کمک هوش مصنوعی نوشته شده، دست به ابتکاری تازه خواهد زد. مارتن توضیح می‌دهد این نویسنده که به شکل‌های جدید نوشتن علاقه دارد و «می‌خواست با هوش مصنوعی بازی کند»، به گونه‌ای که هوش مصنوعی نسخه نخست رمان را تولید کرد و او سپس روی آن کار کرد و متن را برای بازخوانی و بررسی در اختیار ویراستاران قرار داد.

به گفته او، در نسخه نهایی که پیش از انتشار با هشدارهای خطاب به خوانندگان همراه خواهد بود، تنها حدود ۲ درصد از متن اولیه تولیدشده توسط هوش مصنوعی باقی مانده است.

در مقابل برخی متخصصان و ناشران نسبت به استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی هشدار داده‌اند و گفته‌اند در صورت استفاده گسترده، دیگر نمی‌توانند تضمین دهند که تولید یک اثر «۱۰۰ درصد انسانی» بوده است، زیرا یک متن تولیدشده توسط ماشین را می‌توان در مدت کوتاهی تغییر داد و به شکلی درآورد که انسانی به نظر برسد.

در فرانسه برخی نویسندگان از جمله آنی ارنو، نویسنده برنده جایزه نوبل، فراخوانی را امضا کردند که پیشنهاد می‌کند عرصه‌هایی را برای هوش مصنوعی مولد ممنوع و «حریم امن» اعلام کنیم؛ مانند آثار هنری و ادبی که برچسب «۱۰۰ درصد انسانی» دارند.

خود کتاب یا روند تولید آن؟

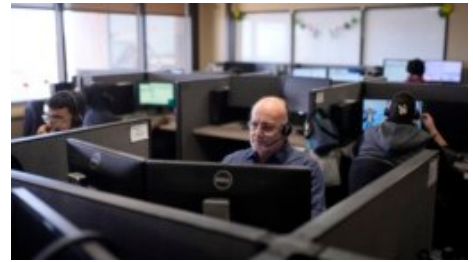
اشمیت دو معیار متفاوت برای داوری یک اثر ادبی را از هم جدا می‌کند: خود اثر و فرایند تولید اثر. او می‌گوید: «ما حالا با یک مشکل مواجهیم: چه چیزی را باید داوری کنیم؟ خود کتاب را، یعنی اثری را که به دست ما می‌رسد، یا باید تاریخچه و روند شکل‌گیری آن را هم بررسی کنیم؟»

به گفته این عضو آکادمی گنکور، اغلب کتاب‌هایی که به دست داوران می‌رسند، حاصل کار گسترده ویراستار و ناشر هستند. گاهی بازنویسی شده‌اند و گاهی هم «نویسنده‌ای پشت پرده» یا «یک نویسنده شبخ» وجود داشته است؛ بنابراین، سؤال این است که داوران دقیقاً چه چیزی را باید داوری کنند؟

او گفت: «من شخصاً ترجیح می‌دهم خود کتاب را داوری کنم. اگر کتاب باعث شود تجربه‌ای از خواندن داشته باشم که چیزی به من بیفزاید و غنی‌ام کند، دلم می‌خواهد آن را به دیگران هم پیشنهاد کنم تا بخوانند و از آن بهره ببرند. برای من، در نهایت، مسئله همین است.»

بیشتر در این باره:

هوش مصنوعی در آستانه جهش؛ کدام شغل‌ها امن می‌مانند؟

با وجود این اظهارات اشمیت، در مورد پرونده تلیسون اورلین، این پرسش مهم مطرح است: اگر ثابت شود بخش‌هایی از کتاب با هوش مصنوعی تولید شده، آیا همچنان می‌توان گفت «کتاب را باید مستقل از روند تولیدش داوری کرد؟»

پرونده این کتاب این چالش را ایجاد کرده که با هوش مصنوعی، دیگر مسئله فقط کیفیت نهایی متن نیست؛ بلکه مسئله صداقت نویسنده و رابطه میان نویسنده و اثر هم مطرح است.

پس‌لرزه‌های هوش مصنوعی در بازار کتاب ایران

نگرانی درباره توسعه هوش مصنوعی مولد در میان دیگر عوامل صنعت نشر، مانند مترجمان، ویراستاران و تصویرگران نیز وجود دارد؛ کسانی که نگران تداوم فعالیت حرفه‌ای خود هستند.

یکی از نمونه‌های جنجالی استفاده هوش مصنوعی در ترجمه ادبی، در تابستان در ایران روی داد؛ به طوری که انتشار چند ترجمه فارسی از «داستان کاهو»، تازه‌ترین رمان هاروکی موراکامی، تنها چند هفته پس از انتشار نسخه ژاپنی، بحثی جدی را درباره ورود هوش مصنوعی به بازار ترجمه ادبی به راه انداخت.

مسئله مطرح شده از سوی منتقدان، فقط سرعت ترجمه نبود؛ پرسش اصلی این بود که مترجمان ایرانی دقیقاً از چه متنی ترجمه کرده‌اند و هوش مصنوعی در این فرایند چه نقشی داشته است.

خبرگزاری تسنیم نوشت: «تمامی نسخه‌های منتشرشده از کتاب موراکامی از نسخه ترجمه‌شده هوش مصنوعی که در گوگل موجود بوده استفاده کرده‌اند.» همچنین به تازگی، آراز بارسقیان، یک مترجم، ترجمه هوش مصنوعی از «اولیس»، رمان مشهور جیمز جویس، را به زبان فارسی در شبکه‌های اجتماعی خود منتشر کرده است.

ماجرای ترجمه رمان موراکامی و ترجمه هوش مصنوعی «اولیس» نشان می‌دهد که صنعت نشر ایران، همزمان با گسترش این فناوری، ناگزیر است درباره اصالت، شفافیت، حقوق مترجمان و مسئولیت ناشران در عصر ترجمه ماشینی تصمیم‌های جدی‌تری بگیرد.

این مطلب بخشی از:

فراتر از خبر

فرهنگ و هنر جهان

بایگانی